

СУМСЬКА МІСЬКА ЦЕНТРАЛІЗОВАНА БІБЛІОТЕЧНА СИСТЕМА
ЦЕНТРАЛЬНА МІСЬКА БІБЛІОТЕКА ім. Т. Г. ШЕВЧЕНКА
ВІДДІЛ ДОВІДКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Тричі
зоряний
льотчик

Іван Кожедуб

*Бібліографічна краєзнавча пам'ятка
до 100-річчя від дня народження*

Суми-2020

Тричі зоряний льотчик. Іван Кожедуб : бібліографічна краєзнавча пам'ятка до 100-річчя від дня народження / Сумська міська центральна бібліотека, відділ довідково-інформаційної роботи; упоряд. Л. Д. Клімачова, А. А. Скосер. — Суми, 2020 — 16 с.

Іван Микитович Кожедуб — кращий льотчик антигітлерівської коаліції, один із трьох тричі Героїв СРСР, українець, уродженець Сумщини.

Матеріали краєзнавчої пам'ятки знайомлять із джерелами про відомого льотчика, які знаходяться у фондах СМЦЮС. Видання адресоване широкому колу користувачів.

Відповідальна за випуск: директор СМЦБС
Стадниченко Л. М.

Редактор: заст. директора
Мартюшова О. В.

Матеріал підготували: Клімачова Л. Д.
Скосер А. А.

Наша адреса:

40030, м. Суми,
вул. Кооперативна, 6 тел. 22-63-32
Центральна міська E-mail: lib@library.sumy.ua
бібліотека ім Т.Г.Шевченка <https://libsumy.com/>

працюємо: з 9-00 до 20-00
вихідний: п'ятниця

(8.06.1920—8.08.1991)

У День Перемоги йому не виповнилося й двадцяти п'яти. А за плечима — не просто війна. У роки Великої Вітчизняної Іван Кожедуб здійснив 330 бойових вильотів, узяв участь у 120 повітряних поєдинках, особисто збив 62 літаки противника. Причому два ворожих «фокке-вульфи» — в останньому бою над Берліном. Але найпоказовішим, мабуть, є те, що Івана Микитовича жодного разу не збили. Тож він по праву є володарем титулу найкращого аса повітряних сил антигітлерівської коаліції.

Нестеренко П. Лицар п'ятого океану.

Народився Іван Микитович Кожедуб у селі Ображіївка, нині Шосткинського району, в сім'ї селянина, який служив дзвонарем у місцевій церкві. Батько Івана, людина глибоко віруюча (похований на церковному дворі, що було виявом пошани), схильна до роздумів (навіть писав вірші), залюблена в природу, прищеплював трьом синам принципи високої моралі і гуманізму. Батькова наука не була марною. Іван закінчив у рідному селі семирічну школу і вступив до Шосткинського хіміко-технологічного технікуму. У Шостці на той час діяв аероклуб. Уперше думка про набуття фаху пілота прийшла до Івана, коли в 1938 році почалися бойові дії на озері Хасан. І хоча заняття в клубі вже почалися, учень технікуму вмовив начальника аероклубу Виноградова прийняти його. Нові друзі — Ваня Потапенко та Льоня Коломієць — робили все, аби новачок наवरстав упущене. І вже під час навчальних польотів юнак дивував вправністю свого інструктора, військового пілота Олександра Калькова...

1940 року І. Кожедуба мобілізували до армії і, з огляду на успіхи в аероклубі, направили навчатися до Чугуївського авіаційного училища. Закінчив його в 1941 році і залишився тут інструктором, що було визнанням льотчицького хисту. Від самого початку війни Іван просився на фронт

з евакуйованого училища, але йому відмовляли: треба ж комусь навчати завтрашніх пілотів майстерності. Пізніше льотчик згадував: «Війна йшла на території України. З болем у серці думав про рідну землю. Знову і знову подавав рапорти про відправку на фронт, та мені відмовляли». Мав Іван Микитович до фашиста й особистий рахунок: брат Яків загинув під Сталінградом, іншого брата, Григорія, насильно вивезли в німецьку неволю. Лише в березні 43-го сержант Кожедуб потрапляє на фронт.

— Перший повітряний бій я прийняв на Курській дузі 6 липня, — пригадував пізніше Іван Микитович. — У небі під Белгородом мені зустрівся перший німецький ас. Це був «мисливець-одиначка». Літак розмальований, а сам пілот тримався нахабно. Почував себе, очевидно, королем повітря. Наша дуель почалася складним каскадом фігур вищого пілотажу на найвищих швидкостях. Німець і я намагалися витиснути зі своїх машин усе, щоб зайняти найвигіднішу позицію для атаки. Знаючи, що фашисти надають перевагу атаці ззаду, я пішов на хитрість. Дав можливість німцю зайти мені у хвіст і «свічкою» пішов угору. Німець — за мною. На вертикалі «Лавочкін-5» був сильнішим за «мессершмітта». Тож противник, переслідуючи мене, відстав. Цього мені було досить, щоб залпом із двох гармат рознести літак із чорним хрестом на шматки...

Відтак на борту Кожедубового «Лавочкіна» з'явилася перша зірочка. Майстерність льотчика і кількість повітряних перемог зростали, він ставав справжнім асом. Тим часом наближалася одна з найкровопролитніших операцій з подолання ворога, що добре закріпився на високому березі Дніпра. Знову цитуємо спогади Івана Микитовича: «Коли наші війська підійшли до Дніпра і з ходу форсували цю потужну перешкоду, пілотам поставили завдання — надійно прикривати наші плацдарми, переправи і людей. Я вже був командиром ескадрильї, і вилітали ми по кілька разів на день. Водив групи, організовував бої, тільки за десять днів битви за Дніпро ми збили близько сорока ворожих стерв'ятників. Особисто я в ті місяці збив одинадцять літаків, мій рахунок збільшився до двадцяти». 4 лютого 1944 року старшому лейтенантові Івану Кожедубу, який на той час здійснив 146 бойових вильотів і збив 20 літаків противника, присвоїли звання Героя Радянського Союзу. З боями, прикриваючи

наземні війська, Іван Микитович пройшов Україну і перелетів у Молдавію.

Там йому вручили побудований на заощадження колгоспника Івана Конєва іменний літак. На ньому він брав участь у боях 2-го Українського фронту, який у березні 1944-го вийшов на державний кордон із Румунією.

Ескадрилья, якою командував наш земляк, прикривала підрозділи під містом Ясси. Бої точилися напружені.

Одного разу пілоти зустріли в повітрі двадцять фашистських бомбардувальників. І. Кожедуб метким вогнем збив одного з них, німецькі «хейнкелі» повернули назад; та з'явилася друга група хрестатих машин. Ескадрилья Івана Микитовича розігнала і їх. У баках лишалося мало пального, коли наші пілоти помітили ще понад тридцять ворожих літаків. Кожедуб пішов в атаку на ведучого, ховаючись за невелику хмарину, здійснив лобову атаку. Вогняні траси майже торкаються бортів його машини, та герой стрімко скорочує відстань і стріляє. Німець пірнає під «Лавочкіна». Тоді Іван Микитович повертає назад, на зустрічному курсі вміло проскакує через бойовий порядок противника, однак десяток винищувачів його переслідують. Маневруючи, герой відходить від ворога. Пізніше на командному пункті з'ясували, що ведучий фашиста упав і розбився, а решта німецьких літаків скинули бомби далеко від цілі, не завдавши шкоди нашим підрозділам.

Кількість повітряних перемог Івана Кожедуба неухильно зростала. До літа 1944 року він уже знищив 45 ворожих літаків, на його грудях засяяла друга Зірка Героя. Івана Микитовича призначають заступником командира авіаційного полку, який виконував бойові завдання методом так званого «вільного полювання». Капітан Кожедуб і тут виявив зразки мужності й витривалості. Зі своїм полком І. Кожедуб брав участь у важких боях, визволяючи Прибалтику, ведучи вогонь під час Білоруської та Вісло-Одерської операцій. За кілька днів група двічі Героя знищила на 3-му Прибалтійському фронті 12 гітлерівських літаків.

Наші війська рухалися в берлінському напрямку. Іван Кожедуб по кілька разів вилітав на бойові завдання. В ті дні він довів рахунок збитих ним літаків до 50. П'ятдесятим знищив 10 лютого 1945 року. Тоді він, перелетівши через Одер, зустрівся одразу з двома ворожими винищувачами. Кожедуб одразу ж атакував одного з них, той, вибухнувши, полетів донизу, його напарник поспішив утекти. Вже на аеродромі Іван Микитович дізнався, що знищив ворожого аса, який на західному фронті збив вісім англійських та американських літаків.

Усього ж за роки війни І. Кожедуб здійснив 330 бойових вильотів, 120 разів перебував у двобої з ворогом, збив 62 ворожі машини. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 18 серпня 1945 року гвардії майору Івану Кожедубу втретє присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Славетний льотчик був нагороджений також сімома орденами Червоного Прапора, орденом Олександра Невського, двома орденами Червоної Зірки та багатьма медалями.

Згодом історики Другої світової війни підбивали підсумки й вирішували, кого ж вважати повітряним асом № 1 у минулих боях. Називали німця Хартмана, японця Нішізаві, американця Бонга, англійця Джонсона, росіянина Покришкіна. Та все ж, аналізуючи коефіцієнт ефективності — кількість боїв і кількість збитих літаків, — пальму першості віддали українцю Івану Кожедубу.

У післявоєнні роки Іван Микитович командував полками і з'єднаннями.

Коли почалася війна на Корейському півострові, саме йому довірили радянські авіачастини, які брали там участь у боях. Він закінчив Військово-повітряну академію, освоював нові типи літаків, знову навчався — в Академії генерального штабу.

І в 1953 році, в тридцятичотирьохрічному віці, колишній сільський хлопчина з Ображіївки став генералом.

Далі проходив службу на відповідальних посадах у Військово-повітряних силах, був військовим інспектором-радником групи генеральних інспекторів Міністерства оборони СРСР. Обирався депутатом Верховної Ради колишнього Союзу чотирьох скликань. Написав кілька книг воєнних мемуарів.

Незважаючи на світову славу, маршал Іван Кожедуб лишився простим і доступним у поводженні з людьми, радо відгукувався на запросини до Сумщини; усім, хто його знав, запам'ятався безпосередністю, енергійністю, щирістю.

Хвостенко Г. Кожедуб Іван Микитович / Г. Хвостенко // Сумщина. — 2009. — 3 квіт. (№ 36-37). — С. 5.

Література

Кожедуб І. Верность Отчизне : рассказы летчика-истребителя / И. Кожедуб; лит. запись А. Худадовой; оформ. В. Трубковича. — М., 1972.

Кожедуб І. Друзья-однополчане // Верность Отчизне / И. Кожедуб. — М., 1975.

Кожедуб І. Н. Неизвестный Кожедуб. Служу Родине / И. Н. Кожедуб. — М. : ЭКСМО ; Яуза, 2009. — 352 с. — (Величайшие советские асы).

Кожедуб І. Праздник Победы : рассказ о дне 9 мая / И. Кожедуб. — М., 1963.

Близнюк А. М. Иван Микитович Кожедуб / А. М. Близнюк, Н. С. Подоляка // Почесні громадяни міста Суми. — 4-те вид., змін., перероб. і допов. — С. 64-67.

Гончаров О. І. Скільки літаків збив Іван Кожедуб / О. І. Гончаров. — Суми : Корпункт, 2015. — С. 161-168.

Денисов Н. Н. Трижды Герой Советского Союза И. Н. Кожедуб / Н. Н. Денисов, Н. Д. Карпович. — М., 1948.

Кожедуб Іван Микитович / Мойсєєв О. В. // Немеркнуча слава героїв. — Київ, 1987. — С. 137-144.

Кокотюха А. А. Іван Кожедуб / А. А. Кокотюха ; пер. з рос. В. Немашкало. — Х. : ПЕТ, 2015. — 128 с.

Сало І. В. Легендарний сокіл — Іван Кожедуб — тричі Герой Радянського Союзу, маршал авіації / Сало І. В. // Сумщина: від Київської Русі до сьогодні : нариси. — Суми, 2003. — С. 182-187.

П'янков В. О. Велич Кожедуба : спогади, інтерв'ю, факти, фотознімки, вірші / В. О. П'янков. — Суми : МакДен, 2012. — 200 с.

Свинаренко М. Атака: героїчна композиція : сповіді, девізи, застереження та заповіді лицарів «Золотої зірки» / М. Свинаренко. — Сімферополь : Таврія, 2002. — 268 с.

Биков К. Achtung! La-funf! : хто ж був кращим льотчиком II світової війни : [І. Кожедуб] // Сумщина. — 1998. — 20 трав. — С. 3.

Вертіль О. Згадуючи Івана Кожедуба / О. Вертіль // Урядовий кур'єр. — 2009. — № 109 (20 черв.). — С. 5.

Вертіль О. Небо і земля Івана Кожедуба : маловідомі факти з життя ушавленого льотчика-винушувача / Олександр Вертіль // Урядовий кур'єр. — 2010. — 8 червня. — С. 19.

Веснич А. Великие сумчане / А. Веснич, Ю. Карпенко, Е. Суярко // Панорама. — 2009. — № 3 (14-21 янв.). — С. А14-А15.

Віншування тричі зіркового сокола // Сумщина. — 2005. — № 66 (15 черв.). — С. 2.

Герои, которыми гордится Сумщина : [Кожедуб І. М.] // Ваш шанс. — 2009. — № 18 (6 мая). — С. 2А.

Глушко В. П. Сини Сумщини в небі Кореї // Педагогічна Сумщина. — 1992. — № 2. — С. 3.

Геронка Сум : [коротка біографія Героя Радянського Союзу Івана Кожедуба] // Данкор. — 2009. — № 18 (6 мая). — С. 8.

Іван Кожедуб — лучший ас Второй мировой // Новина. — 1999. — № 4. — С. 1.

Киба В. Памятник Ивану Кожедубу: память с "прорехами" / В. Киба // В двух словах. — 2010. — № 19 (7 мая). — С. 9 : фото.

Литвиненко Е. Солдаты Перемоги: від маршала до рядового / Е. Литвиненко // Військо України. — 2010. — № 5. — С. 48-51 : фото. кол.

Мамонтова Э. Ас из асов / Э. Мамонтова // Панорама. — 2008. — № 8 (20-27 февр.). — С. А19.

Мойсеев В. Иван Кожедуб : наука перемагати : [на батьківщині тричі Героя Радянського Союзу Івана Кожедуба відкрито музей] / В. Мойсеев // Урядовий кур'єр. — 2004. — 16 жовт. — С. 7.

Нестеренко П. Безстрашний сокіл з Ображіївки : 85 років з дня народження І. М. Кожедуба / П. Нестеренко // Урядовий кур'єр. — 2005. — № 102 (3 черв.). — С. 13.

Нестеренко П. Повітряний лицар : 8 червня 2000 року тричі Герою Радянського Союзу маршалу авіації Івану Микитовичу Кожедубу виповнилося б вісімдесят // Урядовий кур'єр. — 2000. — 8 черв. — С. 4.

Павлов М. Таємні перемоги Кожедуба / М. Павлов // Суми і сумчани. — 2005. — № 32 (5 серп.). — С. 7.

Павлов М. Тайные победы. Сколько самолетов сбил прославленный ас? : Иван Никитович Кожедуб / М. Павлов // Московский комсомолец в Украине. — 2005. — № 25 (15-22 июня). — С. 11.

Пашенцева М. Вищий пілотаж : [життя видатного земляка, тричі Героя Радянського Союзу Івана Кожедуба] / М. Пашенцева // Суми і сумчани. — 2010.— № 8 (19 лют.). — С. 8.

Появился на свет Иван Кожедуб : лучший ас войск антигитлеровской коалиции // Ваш шанс. — 2017. — № 23 (7-14 июня). — С. 17А.

Подолька Н. Она подарила Кожедубу самолет : ровно 30 лет назад в Сумах умерла женщина, ставшая первым Героем Соцтруда в нашей области / Н. Подолька // Ваш Шанс. — 2004. — № 47 (24 нояб.). — С. 16А.

Прощай, зоряний Соколе! : [І. М. Кожедуб] // Ленінська правда. — 1991. — 14 серп. — С. 4.

Сикорский А. Сумская эскадрилья : вспоминаем земляков и гордимся... : Иван Кожедуб, Екатерина Зеленко, Федор Дудник / А. Сикорский // Панорама. — 2014. — № 23 (4-11 июня). — С. 16А.

100 найвидатніших полководців та воєначальників : від княжої доби до наших днів // Військо України. — 2009. — № 8. — С. 1-23 : фото. кол.

У Києві відкрили пам'ятник Івану Кожедубу // Ярмарок. — 2010. — № 19 (13 трав.). — С. 1.

У Києві відкрили пам'ятник Івану Кожедубу // Сумщина. — 2010. — 14 трав. (№ 55-56). — С. 1 : фото.

Федорина А. Тричі зоряний льотчик вшановується земляками / А. Федорина // Україна молода. — 2000. — 10 черв. — С. 4.

Хвостенко Г. Кожедуб Іван Микитович / Г. Хвостенко // Сумщина. — 2009. — 3 квіт. (№ 36-37). — С. 5.

Хвостенко Г. Нове про тричі Героя: близько двох років у Шостці діє відділ-музей славетного земляка Івана Кожедуба / Г. Хвостенко // Сумщина. — 2008. — № 33 (22 берез.). — С. 4.

Чалий Б. Зоряний сокіл України: про святкування 90-річчя від дня народження тричі Героя Радянського Союзу І. М. Кожедуба / Б. Чалий // Суми і сумчани. — 2010. — № 24 (11 червня). — С. 4.

Человек всемирной славы : на Сумщині 8 юнія отпраздновали 90-летие со дня рождения нашего земляка Ивана Кожедуба // Ваш шанс. — 2010. — № 24 (16-23 юнія). — С. 19А.

Шпак В. Сержант, якому не було рівних у небі : 95 років з дня народження Івана Кожедуба / В. Шпак // Урядовий кур'єр. — 2015. — № 100 (6 червня). — С. 8.

Електронні ресурси

Джувага В. Іван Кожедуб — великий українець. І найбільший ас союзників : [Електронний ресурс] / В. Джувага // Історична правда. — Текст. дані і фото — 2020. — 2 черв. — Режим доступу : <https://www.istpravda.com.ua/articles/2011/06/8/42013/> (дата звернення: 2.06.2020). — Назва з екрана.

Іван Кожедуб: перший ас Великої Вітчизняної : [Електронний ресурс] // Телеканал «Інтер». — Текст. дані і фото. — 2018. — 8 черв. — Режим доступу : <https://polk.inter.ua/uk/news/text/4431-ivan-kozhedub-perv-y-as-velikoy-otechestvennoy> (дата звернення: 2.06.2020). — Назва з екрана.

Джувага В. Кожедуб Іван Микитович : [Електронний ресурс] / В. Джувага // Герої України.— Текст. дані, фото і відеоматеріали. — Режим доступу : <http://heroes.profi-forex.org/ua/kozhedub-ivan-nikitovich> (дата звернення: 2.06.2020). — Назва з екрана.

Джувага В. Кожедуб Іван Микитович : [Електронний ресурс] / В. Джувага // Україна: історія великого народу.— Текст. дані, фото і відеоматеріали. — Режим доступу : <http://www.litopys.com.ua/encyclopedia/osobystosti/kozhedub/> (дата звернення: 2.06.2020). — Назва з екрана.

Лицар неба Іван Кожедуб : [Електронний ресурс] // Полтавщина : інтернет-видання. — Текст. дані і фото. — 2010. — 8 черв. — Режим доступу : <https://polk.inter.ua/uk/news/text/4431-ivan-kozhedub-perv-y-as-velikoy-otechestvennoy> (дата звернення: 2.06.2020). — Назва з екрана.

Пилипчук Р. В. Кожедуб Іван Микитович : [Електронний ресурс] / Р. В. Пилипчук // Енциклопедія сучасної України. — Текст. дані і фото. — 2013. — Режим доступу : <http://esu.com.ua/search/articles.php?id=7535> (дата звернення: 2.06.2020). — Назва з екрана.

Шевелєва М. Іван Кожедуб — легендарний ас Другої світової війни : [Електронний ресурс] / М. Шевелєва // Український інтерес. — Текст. дані і фото. — 2018 — 8 черв. — Режим доступу : <https://uain.press/articles/ivan-kozhedub-legendarnyj-as-drugoyi-svitovoyi-vijny-1044329> (дата звернення: 2.06.2020.) — Назва з екрана.

Парк імені Івана Кожедуба і пам'ятник Герою в Сумах

Бюст у Шостці, де вчився Кожедуб